

Modelování rozdělení ročních příjmů českých domácností

J. Bartošová¹ M. Forbelská²

¹Katedra managementu informací
Fakulta managementu v Jindřichově Hradci
Vysoká škola ekonomická v Praze

²Ústav matematiky a statistiky
Oddělení aplikované matematiky
Přírodovědecká fakulta MU Brno

Robust 2010
31. ledna – 5. února 2010, Králíky

Zobecňování výsledků šetření příjmů domácností v ČR

- Výběrová šetření Mikrocensus a česká modifikace šetření EU–SILC, Životní podmínky, představují datovou základnu pro získávání informací týkajících se především příjmů českých domácností.
- Důležitou součástí výběrových souborů jsou také kalibrační váhy (veličina PKOEF), které slouží k přepočtu výsledků z výběru na celou populaci a které ovlivňují výsledky prováděných analýz.

Otázkou je:

Jak lze korektně zpracovat kalibrační koeficienty do prováděných analýz?

Konstrukce kalibračních koeficientů domácností v Mikrocensu 2002

Při konstrukci kalibračních koeficientů (veličina PKOEF) byla použita iterační metoda, která minimalizuje rozdíl mezi odhadnutými a přepočítanými výběrovými charakteristikami vybranými pro každý kraj zvlášť, a to s pomocí následujících charakteristik¹:

- počet trvale obydlených bytů
- počet osob bydlících v bytech
- počet důchodců (pracujících i nepracujících)
- počet nezaměstnaných
- počet samostatně činných osob

¹Zdroj: Metodika. Mikrocensus 2002

Konstrukce kalibračních koeficientů domácností v šetření EU-SILC

K výše uvedeným charakteristikám, které byly použity pro přepočítání výsledků z Mikrocensu 2002, přibylo v šetření EU-SILC 2005 ještě další členění domácností, a to podle:

- věku osoby stojící v čele domácnosti
- velikostní skupiny obcí

V šetření také dochází k asi 10%-nímu podhodnocení příjmů, a to proto, že dotazovaní si na všechny své příjmy nevzpomenou a mají snahu udávat nižší příjmy než jaké odpovídají skutečnosti.

Toto zkreslení se velice obtížně kvantifikuje, a proto jsou hodnoty korigovány po porovnání s údaji o průměrných hrubých mzdách. Podobně se postupovalo v případě sociálních dávek, kde uváděné hodnoty naopak překračují skutečnost².

²Někteří respondenti sem nesprávně zahrnují dávky sociální potřeby.

Základní charakteristiky kalibračních vah domácností (EU-SILC 2007)

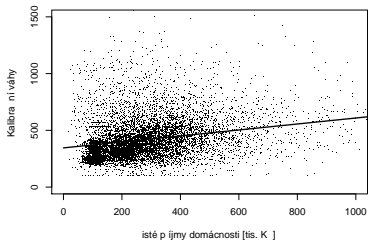
Základní statistické charakteristiky kalibračních vah PKOEF (EU-SILC 2007).

minimum	1. kvartil	medián	3. kvartil	maximum
100.0	294.6	369.8	493.6	3475.0
	průměr	směr. odch.	suma vah	
	417.9	205.5	4043341	

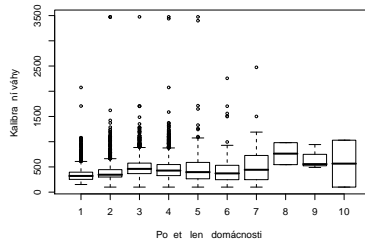
- kalibrační váha PKOEF je (v EU-SILC 2005–2007) vždy větší nebo rovna 100
- součet vah je cca 4 milióny

Ukázka závislosti kalibračních vah na vybraných proměnných (EU–SILC 2007)

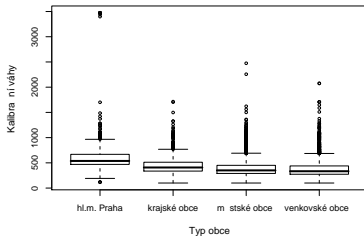
Váhy vs. p íjem

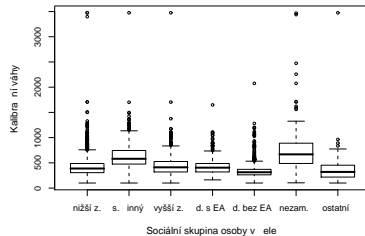
Váhy vs. počet členů domácnosti

Váhy vs. typ obce

Váhy vs. sociální skupina

- **rozdělení příjmů (výdajů) domácností (jednotlivců)**
- **závislosti příjmů (výdajů) domácností (jednotlivců)** na různých demografických a společensko-ekonomických faktorech
- **šancí domácností (jednotlivců)**

Klíčovou otázkou je:

Jak lze korektně zpracovat kalibrační koeficienty do prováděných analýz?

- **normované kalibrační váhy**

$$w_i^* = \frac{w_i}{\sum_{i=1}^n w_i},$$

kde w_i jsou váhy ze souboru EU–SILC (tj. nenormované),

- **výběrový vážený průměr**

$$\bar{x} = \sum_{i=1}^n w_i^* \cdot x_i$$

- **vážený rozptyl**

- maximálně věrohodný odhad

$$s_{\text{ML}}^2 = \sum_{i=1}^n w_i^* \cdot (x_i - \bar{x})^2$$

- nevychýlený odhad výběrového váženého rozptylu

$$s_{\text{UN}}^2 = \frac{n}{n-1} \sum_{i=1}^n w_i^* \cdot (x_i - \bar{x})^2$$

- **vážený $p\%$ -ní kvantil** je nejvyšší hodnota proměnné X (setříděné vzestupně), jejíž kumulativní váha (setříděná a normovaná) je menší nebo rovna p . (V prostředí R na př. v knihovně `Hmisc`)

Porovnání vážených a prostých odhadů základních charakteristik ročních příjmů (EU-SILC 2007)

Prosté a vážené odhady základních charakteristik čistých ročních příjmů domácností (v Kč) podle typu obce.

typ obce	průměr		směrodatná odchylka	
	obyčejný	vážený	obyčejná	vážená
Hl. m. Praha	332170.5	349557.6	230874.8	243909.5
krajská města	269649.7	290622.2	183855.6	193654.1
městské obce	268747.6	287025.9	188883.4	212320.2
venkov. obce	271349.3	292450.9	172154.0	192697.8
bez rozlišení	275468.1	297598.7	187442.7	208833.5

typ obce	medián		průměr vah	počet hodnot
	obyčejný	vážený		
Hl. m. Praha	275645.0	302144.0	617.3	864
krajská města	222000.0	243500.0	446.4	1423
městské obce	227354.5	243506.0	395.6	3952
venkov. obce	235143.5	254005.0	381.7	3436
bez rozlišení	232864.0	253446.0	417.9	9675

Porovnání vážených a prostých odhadů základních charakteristik ročních příjmů (EU-SILC 2007)

Prosté a vážené charakteristiky čistých ročních příjmů domácností (v Kč) podle sociální skupiny.

sociální skupina	průměr		směrodatná odchylka	
	prostý	vážený	prostá	vážená
nižší zaměst.	304047.1	314675.0	139148.1	144471.9
samost. činní	418465.6	435951.2	334487.1	354580.3
vyšší zaměst.	375554.9	386432.4	186078.1	189254.2
důchodci s EA	38958.3	353382.5	117133.1	126796.6
důch. bez EA	159761.9	162135.9	70998.9	70866.1
nezaměstnaní	159139.3	162382.5	118090.8	120612.9
ostatní	171766.3	172946.8	220989.5	217403.1
bez rozlišení	275468.1	297598.7	187442.7	208833.5

sociální skupina	medián		průměr vah	počet hodnot
	prostý	vážený		
nižší zaměst.	284144.0	292871.0	420.4	2385
samost. činní	349214.0	363412.0	630.1	802
vyšší zaměst.	345405.0	354063.0	433.6	2279
důchodci s EA	323381.5	337618.0	429.2	418
důch. bez EA	142392.0	152520.0	332.3	3423
nezaměstnaní	138387.0	147647.0	731.1	258
ostatní	124720.0	123432.0	380.4	110
bez rozlišení	232864.0	253446.0	417.9	9675

Porovnání vážených a prostých odhadů monetární chudoby českých domácností v letech 2002 – 2007

Vliv kalibračních vah na hranici rizika monetární chudoby za použití různých jednotek pro určení příjmů domácnosti.

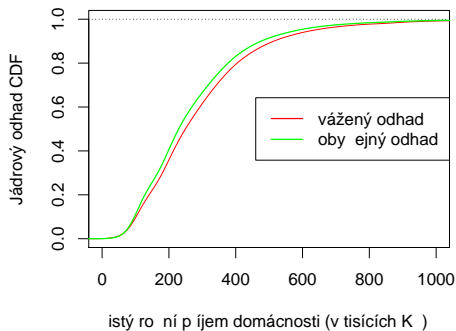
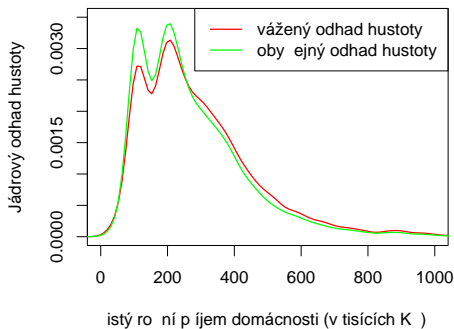
Rok	Typ spotřební jednotky	Hranice rizika monetární chudoby	
		vážený odhad	prostý odhad
2002	na domácnost	116909	114554
	na osobu	52000	53522
2005	na domácnost	132549	123246
	na osobu	58200	58230
	def. EU	78786	76500
	def. OECD	68223	67199
2006	na domácnost	139743	128088
	na osobu	60912	60384
	def. EU	83052	79568
	def. OECD	72000	69926
2006	na domácnost	152069	139718
	na osobu	65850	65246
	def. EU	89611	86129
	def. OECD	77662	75600

Porovnání vážených a prostých odhadů monetární chudoby českých domácností v letech 2002 – 2007

Vliv kalibračních vah na podíl domácností pod hranicí rizika monetární chudoby za použití různých jednotek příjmů.

Rok	Typ spotřební jednotky	Četnost pod hranicí chudoby				Pearsonův test nez.	
		vážený odhad		prostý odhad		Statistika χ^2	p-hodnota
		absolutní	relativní	absolutní	relativní		
2002	na domácnost	1833	22.99 %	1782	22.35 %	0.894	0.3443
	na osobu	672	8.43 %	757	9.49 %	5.424	0.0199
2005	na domácnost	1095	25.17 %	1012	23.26 %	4.211	0.0402
	na osobu	439	10.09 %	439	10.09 %	0.001	0.9716
	def. EU	331	7.61 %	291	6.69 %	2.634	0.1046
	def. OECD	176	4.05 %	167	3.84 %	0.194	0.6594
2006	na domácnost	1878	25.10 %	1691	22.60 %	12.729	0.0004
	na osobu	753	10.06 %	733	9.80 %	0.270	0.6035
	def. EU	570	7.62 %	469	6.27 %	10.343	0.0013
	def. OECD	297	3.97 %	253	3.38 %	3.490	0.0617
2007	na domácnost	2409	24.90 %	2193	22.67 %	13.179	0.0003
	na osobu	858	8.87 %	832	8.60 %	0.405	0.5244
	def. EU	697	7.20 %	566	5.85 %	14.315	0.0002
	def. OECD	363	3.75 %	324	3.35 %	2.179	0.1400

Vliv kalibračních vah na rozdělení příjmů českých domácností (EU–SILC 2007)

Jádrové odhady hustoty pravděpodobnosti (gaussovské jádro) a příslušné empirické distribuční funkce vypočtené s využitím kalibračních vah a bez jejich využití. Jedná se o odhady rozdělení čistých ročních příjmů domácností v roce 2007.

- Výsledky šetření Mikrocensus a EU–SILC nelze přímo zobecňovat na celou populaci, neboť vybrané domácnosti nepředstavují reprezentativní vzorek. K tomuto závěru vede porovnání s výsledky šetření Sčítání lidu, bytů a domů (SLBD). Prosté zobecňování informací získaných z výběrových souborů by proto mohlo vést ke zkreslení, a proto je potřeba při analýzách provádět přepočty pomocí kalibračních vah.
- Ukazuje se, že vliv kalibrace závisí na mnoha faktorech. Velikost kalibračních vah např. roste s růstem příjmů, i když tento růst se u velmi vysokých příjmů zastavuje. Na zesilování či zeslabování vlivu kalibrace má vliv také počet členů domácnosti a další faktory, jako je sociální skupina osoby stojící v čele domácnosti, typ obce, v níž žije apod.
- Z provedeného šetření také vyplývá, že kalibrační váhy mají vliv jak na rozdělení příjmů brané z globálního pohledu (hustotu rozdělení, či distribuční funkci), tak i na jeho souhrnné charakteristiky a další statistiky, které z tohoto rozdělení vycházejí.

Musíme se proto vrátit k otázce:

Jak lze korektně zapracovat kalibrační koeficienty
do prováděných analýz?